

С. В. Яблонська, В. П. Лозовий, О. М. Філінська,
В. К. Рибальченко

Вплив регуляторів росту рослин івіну й потейтину на активність мембранозв'язаних ферментів клітин печінки щурів

(Представлено членом-кореспондентом НАН України С. О. Костериним)

*Івін та потейтин як регулятори росту рослин пригнічують Na^+, K^+ -АТФазну активність плазматичної мембрани клітин печінки щурів у концентраціях 10^{-9} й 10^{-4} моль/л. Під впливом регуляторів росту спостерігається параболічна концентраційна залежність АТФазної активності *in vitro*. Екто-АТФаза та 5'-нуклеотидазна активності не є чутливими до впливу івіну й потейтину, а $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФаза активність маловірогідно змінюється.*

Для підвищення врожайності культурних рослин у сільському господарстві широко використовуються регулятори росту. До них належать похідні піридину — івін (N-оксид-2,6-диметилпіридин) та його комплекс із сукцинатом — потейтин [1], вплив яких на організм тварин і людей практично не досліджений. Деякі похідні піридину здатні пригнічувати секреторну активність шлунку кролів шляхом специфічного інгібування шлункової H^+, Na^+ -АТФази, що використовується у лікуванні виразок [2]. На штучних бішарових [3] та моношарових [4] ліпідних мембранах встановлено, що івін і потейтин як мембраноактивні речовини здатні вбудовуватися в ліпідний матрикс. Івін знижує токсичний вплив низки пестицидів на рослини та мікроорганізми ґрунту [1].

Одним з чутливих показників впливу біологічно активних речовин (БАР) на плазматичну мембрану (ПМ) клітини є зміна активності мембранозв'язаних ферментів, таких як $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФаза (СЕ 3.6.1.38) та Na^+, K^+ -АТФаза (СЕ 3.6.1.37), що регулюють іонний гомеостаз у клітині [5, 6]. Порушення їх роботи призводить до змін внутрішньоклітинної концентрації іонів $\text{Ca}^{2+}, \text{Na}^+$ й K^+ , що може спричинити низку метаболічних змін у клітині. Безпосереднього впливу БАР зазнають також мембранні ектоферменти, активні центри яких орієнтовані в позаклітинне середовище, зокрема екто-АТФаза (СЕ 3.6.1.3) та 5'-нуклеотидаза (СЕ 3.6.1.5). Порушення активності цих ферментів під впливом БАР, у свою чергу, викликає дисбаланс позаклітинної регуляції.

Чутливість мембранозв'язаних АТФаз до будь-яких хімічних агентів, до яких також належать івін і потейтин, може визначатися тісним структурно-функціональним зв'язком між цими ферментами та ліпідним матриксом мембрани — первинною мішенню для дії речовин різної природи, а також безпосередньою взаємодією цих речовин із мембранозв'язаними ферментами [6, 7], що спричинює їх неспецифічне пригнічення або активацію.

Метою роботи було дослідити вплив регуляторів росту рослин івіну й потейтину на активність мембранозв'язаних ферментів ($\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФаза, Na^+, K^+ -АТФаза, 5'-нуклеотидаза, екто-АТФаза) ПМ гепатоцитів щурів.

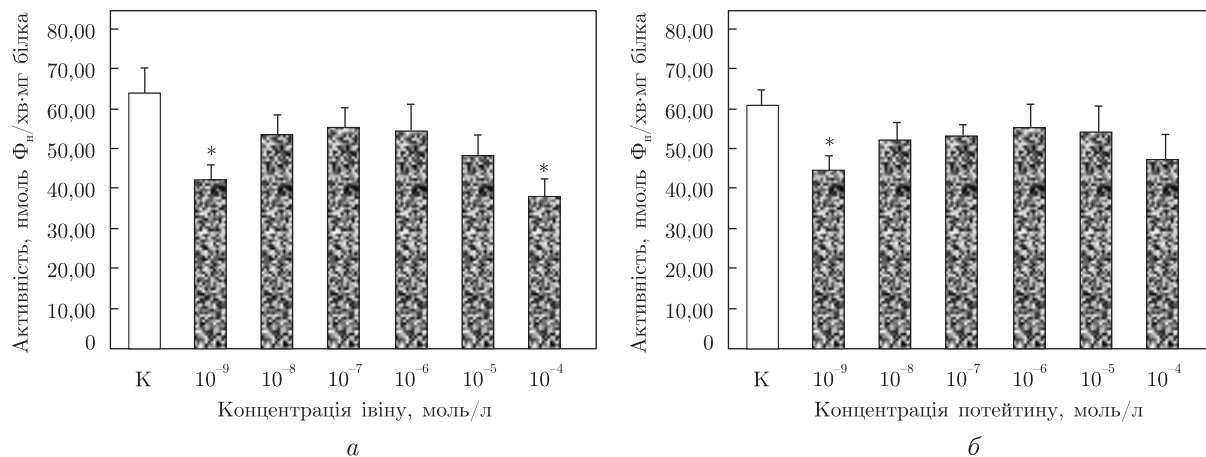

Рис. 1. Na^+, K^+ -АТФазна активність ПМ гепатоцитів щурів при дії івіну (а) й потейтину (б) у діапазоні концентрацій 10^{-9} – 10^{-4} моль/л; контроль (К) — активність ферменту в фракції ПМ у відсутності досліджуваних речовин.

Зірочка (*) — $p < 0,01$ відносно контролю. $M \pm m$, $n = 7$

Експерименти проведено на 30 білих щурах-самцях масою 180–200 г. ПМ гепатоцитів печінки щурів виділяли методом ультрацентрифугування в градієнті щільності сахарози [8]. Вміст білка в отриманій фракції визначали методом Лоурі (J. Biol. Chem., 1951, **193**, No 1). Для вимірювання 5'-нуклеотидазної активності вміст ПМ у реакційній суміші дорівнював 20 мкг на 0,5 мл середовища інкубації такого складу, ммоль/л: 1 MgCl_2 , 4 АМФ, 50 *tris*-HCl, рН 7,5 [9]. Екто-АТФазну активність ПМ гепатоцитів [10] визначали за різницею між АТФазною активністю у середовищі, яке містить Ca^{2+} (2 ммоль/л CaCl_2) і без цих іонів. Вміст ПМ у реакційній суміші дорівнював 20 мкг білка на 0,5 мл середовища інкубації такого складу, ммоль/л: 140 NaCl, 5 KCl, 0,1 NH_4VO_3 , 50 *tris*-HCl, 3 NaN_3 , 0,001 додецилсульфату натрію (ДСН), 1 АТФ, рН 7,5. $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФазну активність ПМ гепатоцитів [8] вимірювали у середовищі загальним об'ємом 0,5 мл: 100 ммоль/л KCl, 3 ммоль/л MgCl_2 , 0,06 ммоль/л ЕГТА, 50 ммоль/л *tris*-HCl, 3 ммоль/л NaN_3 , 1 мкмоль/л ДСН, 3 ммоль/л АТФ, рН 7,5, що містить фракцію ПМ у кількості 20 мкг за білком. Фермент активували додаванням 0,04 ммоль/л CaCl_2 . Na^+, K^+ -АТФазну активність ПМ гепатоцитів визначали за різницею між загальною АТФазною активністю й активністю у середовищі, яке містить її специфічний блокатор — убаїн ($1 \cdot 10^{-3}$ моль/л). За основу взято метод Pressley [11]. Вміст мембранного препарату в реакційній суміші дорівнював 50 мкг на 0,5 мл інкубаційного середовища такого складу, ммоль/л: 130 NaCl, 20 KCl, 5 MgCl_2 , 0,5 ЕДТА, 0,005 ДСН, 3 NaN_3 , 50 *tris*-HCl, 3 АТФ, рН 7,5. Кількість неорганічного фосфату (P_i), що виділився в процесі АТФазної реакції, вимірювали методом Ратбуна–Бетлах [12], активність мембранозв'язаних ферментів під впливом івіну й потейтину — у фракціях ПМ гепатоцитів, додаючи в інкубаційне середовище досліджувані речовини в концентраціях від 10^{-9} до 10^{-4} моль/л. Математичну обробку експериментальних результатів проводили з використанням програм стандартного пакета аналізу даних в Microsoft Excel. Для визначення вірогідних відмінностей між середніми величинами використовували критерій Стьюдента.

Івін як регулятор росту рослин у досліджуваному діапазоні концентрацій спричинює зміни Na^+, K^+ -АТФазної активності, що мають параболічний характер залежності (рис. 1, а). Під впливом івіну при концентраціях 10^{-9} й 10^{-4} моль/л відбувається вірогідне

зниження ферментативної активності відповідно на 34 та 40% порівняно з контролем, при концентрації 10^{-5} моль/л спостерігається тенденція до зниження активності на 25% ($p < 0,1$). Інші концентрації препарату викликають невірогідні коливання Na^+, K^+ -АТФазної активності. Івін у концентраціях порядку 10^{-8} – 10^{-4} моль/л не призводить до вірогідних змін екто-АТФазної та 5'-нуклеотидазної активностей (табл. 1). При його наномолярних концентраціях (10^{-9} моль/л) відзначаємо тенденцію до зниження екто-АТФазної активності на 16% ($p < 0,5$) порівняно з контрольним значенням. Тенденція до зниження 5'-нуклеотидазної активності на 10–15% при дії івіну простежується в усьому діапазоні концентрацій від 10^{-9} до 10^{-4} моль/л. Івін не призводить і до вірогідних змін $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФазної активності ПМ, лише при його наномолярній концентрації відзначаємо тенденцію до зниження активності на 19% ($p < 0,5$) порівняно з контролем (рис. 2, а).

Потейтин у концентрації 10^{-9} моль/л спричиняє вірогідне пригнічення Na^+, K^+ -АТФазної активності на 26% порівняно з контрольними значеннями (див. рис. 1, б). А під впливом його концентрацій 10^{-8} – 10^{-4} моль/л простежується тенденція до пригнічення Na^+, K^+ -АТФазної активності, що найбільш виражена при 10^{-4} моль/л ($p < 0,1$).

У досліджуваному діапазоні концентрацій потейтин спричинює маловиражені параболічні зміни і $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФазної активності ПМ. Так, під впливом потейтину в концентрації 10^{-9} моль/л відзначаємо тенденцію до зниження активності ферменту на 13% ($p < 0,5$), а в концентрації 10^{-6} моль/л — до підвищення на 19% ($p < 0,5$) порівняно з активністю в контролі (див. рис. 2, б). Екто-АТФазна та 5'-нуклеотидазна активності вірогідно не змінюються в усьому досліджуваному діапазоні концентрацій потейтину (див. табл. 1), хоча відбуваються певні коливання активностей цих ферментів. Так, під впливом мікромольної концентрації потейтину відзначаємо тенденцію до підвищення екто-АТФазної активності на 15% ($p < 0,2$) та тенденцію до зниження на 11% ($p < 0,2$) 5'-нуклеотидазної активності щодо відповідних контрольних значень.

N-Оксид-2,6-диметилпіридин є полярною молекулою з переважанням негативного заряду [1], проявляє мембранотропні властивості — він здатний взаємодіяти з фосфоліпідною мембраною, вбудовуватися в гідрофобну зону, практично не затримуючись в області полярних голівок [3, 4]. Оскільки івін не спричиняє помітного впливу на $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФазну, екто-АТФазну та 5'-нуклеотидазну активності, то це, очевидно, є наслідком недостатніх для чутливості ферменту змін у ліпідному матриксі ПМ, хоч інкорпорація івіну в штучні ліпідні мембрани вірогідно знижує плинність (збільшує в'язкість) бімолекулярного ліпідного матриксу.

Більш виражені зміни Na^+, K^+ -АТФазної активності (порівняно з $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФазною) під впливом досліджуваних регуляторів росту рослин, можливо, зумовлені відмінностями в структурі цих іон-транспортувальних АТФаз. Так, хоч ці ферменти мають дещо подібну амінокислотну послідовність, але в молекулі Na^+, K^+ -АТФази, крім α -субодиниці, є ще один малий поліпептидний ланцюг, що формує β -субодиницю [13], функцією якої є регуляція активності ферменту. Це може бути причиною більш виражених змін Na^+, K^+ -АТФазної активності порівняно з $\text{Mg}^{2+}, \text{Ca}^{2+}$ -АТФазною.

Отже, під впливом похідних піридину — івіну й потейтину — відбуваються зміни Na^+, K^+ -АТФазної активності ПМ клітин печінки. Зокрема, спостерігається тенденція до параболічної концентраційної залежності впливу івіну й потейтину на ферментативну активність іон-транспортувальної мембранозв'язаної АТФази, завдяки вираженому пригніченню її активності в концентраціях 10^{-9} й 10^{-4} моль/л. Це, ймовірно, зумовлено характером взаємодії N-оксид-2,6-диметилпіридину з ПМ, який в наномолярних концентраціях

Таблиця 1. Активність мембранозв'язаних ферментів ПМ гепатоцитів щурів під впливом регуляторів росту рослин івіну й потейтину в діапазоні концентрацій 10^{-9} – 10^{-4} моль/л, $M \pm m$, $n = 7$

Досліджувана речовина	Контроль (без досліджуваної речовини)	Концентрація досліджуваної речовини, моль/л					
		10^{-9}	10^{-8}	10^{-7}	10^{-6}	10^{-5}	10^{-4}
Екто-АТФазна активність, нмоль Φ_n /хв · мг білка							
Івін	188,6 ± 15,6	155,5 ± 11,6	176,8 ± 14,3	184,7 ± 15,4	200,1 ± 20,8	180,6 ± 23,6	187,2 ± 24,1
Потейтин	178,4 ± 19,8	165,8 ± 17,4	169,2 ± 13,9	194,5 ± 17,1	205,8 ± 18,7	190,3 ± 13,5	178,5 ± 14,6
5'-Нуклеотидазна активність, нмоль Φ_n /хв · мг білка							
Івін	185,5 ± 9,2	166 ± 14,8	156,4 ± 16,9	155,1 ± 12,4	157,1 ± 12,4	160,1 ± 15,5	165,8 ± 19,2
Потейтин	186,1 ± 12,6	196,2 ± 21,6	168,7 ± 8,5	165,8 ± 14,4	172,5 ± 14,1	166,6 ± 16,2	165,2 ± 11,9

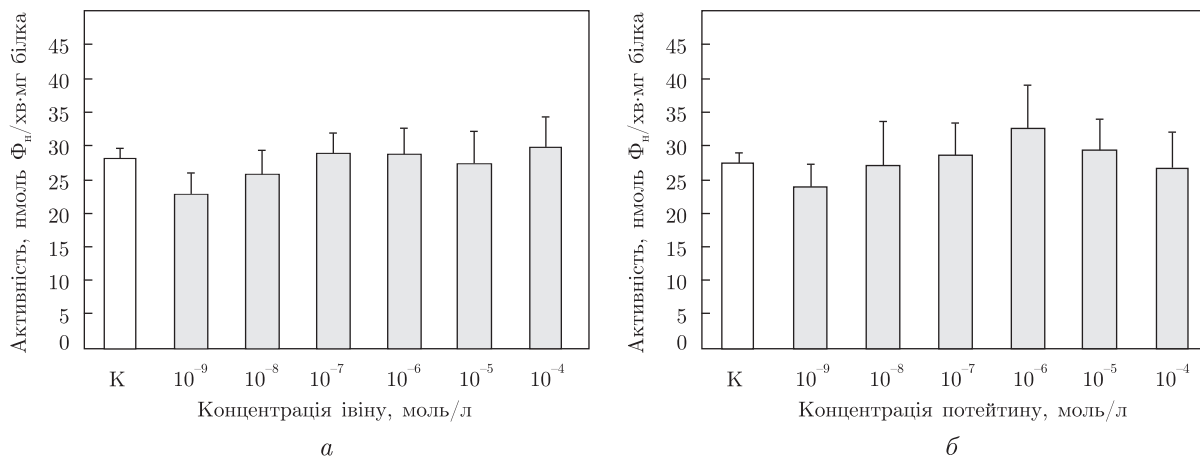

Рис. 2. Mg²⁺, Ca²⁺-АТФаза активність ПМ гепатоцитів щурів при дії івіну (а) й потейтину (б) у діапазоні концентрацій 10⁻⁹–10⁻⁴ моль/л; контроль (К) — активність ферменту в фракції ПМ у відсутності досліджуваних речовин. $M \pm m$, $n = 7$

здатний взаємодіяти з молекулою ферменту, а у вищих концентраціях — змінювати плинність ліпідного матриксу ПМ [3, 4]. Відсутність істотних змін під впливом івіну й потейтину активностей ектоферментів, які менш залежні від ліпідного матриксу мембрани, можливо, зумовлена відсутністю взаємодії цих сполук із молекулами цих ферментів.

Таким чином, екто-АТФаза та 5'-нуклеотидазна активності не є чутливими до івіну й потейтину *in vitro*, а Na⁺, K⁺-АТФаза активність, на відміну від Mg²⁺, Ca²⁺-АТФази, пригнічується під впливом досліджуваних регуляторів росту рослин при концентраціях 10⁻⁹ й 10⁻⁴ моль/л. Це може спричинити порушення іонного гомеостазу Na і K у клітині при певних концентраціях івіну й потейтину, що потрібно враховувати на виробництві і при застосуванні цих регуляторів росту рослин у сільському господарстві.

1. Пономаренко С. П. Регуляторы роста растений на основе N-оксидов производных пиридина. – Киев: Техніка, 1999. – 272 с.
2. Sung Yun Cho, Seung Kyu Kang, Sung Soo Kim et al. Synthesis and SAR of Benzimidazole Derivatives Containing Oxacyclic Pyridine as a Gastric H⁺/K⁺ – ATPase Inhibitors // Bull. Korean Chem. Soc. – 2001. – **22**, No 11. – P. 1217–1223.
3. Бичко А. В., Рыбальченко В. К. Модифікація рідинно-кристалічної структури бімолекулярних мембран N-оксид-2,4-лутидином (Івіном) // Фізика живого. – 2002. – № 1. – С. 39–43.
4. Лозовий В. П., Ляхов О. М., Яблонська С. В. та ін. Мембранотропна активність регуляторів росту рослин івіну та потейтину // Доп. НАН України. – 2008. – № 9. – С. 173–176.
5. Слінченко Н. М., Костерін С. О., Горчев В. Ф. Функціонування реконструйованої в ліпосомі Ca²⁺-транспортуючої АТФази плазматичної мембрани гладеньком'язової клітини за наявності трансмембранного градієнта іонів натрію // Укр. біохім. журн. – 2005. – **77**, № 4. – С. 59–63.
6. Рыбальченко В. К., Островская Г. В. Мембранотропная активность нейрогипофизарных гормонов. – Луганск: Елтон-2, 1998. – 84 с.
7. Артюхов В. Г., Наквасин М. А. Биологические мембраны: структурная организация, функции, модификация физико-химическими агентами. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. – 295 с.
8. Song C. S., Rubin W., Rifkind A. B. et al. Plasma membranes of the rat liver isolation and enzymatic characterization of a fraction rich in bile canaliculi // J. Cell. Biol. – 1969. – **41**, No 1. – P. 124–131.
9. Matlied M. A., Crankshaw J., Lenfield R. S. et al. Characterization of membrane fractions and isolation purified plasma membrane from myometrium // J. Biol. Chem. – 1974. – **254**, No 6. – P. 1834–1840.
10. Heine P., Braun N., Heilbronn H. et al. Functional characterization of rat ecto-ATPase and ecto-ATP-diphosphohydrolase after heterologous expression in CHO cells // Eur. J. Biochem. – 1999. – **262**. – P. 102–107.

11. *Pressley T. A., Haber R. S., Loeb J. N. et al.* Stimulation of Na⁺,K⁺-activated adenosine triphosphatase and active transport by low external K⁺ in a rat liver cell line // *J. Gen. Physiol.* – 1986. – **87**, No 4. – P. 591–606.
12. *Rathbun W. B., Betlach M. V.* Estimation of enzymatically produced orthophosphate in the presence of cystein and adenosine triphosphate // *Annal. Biochem.* – 1969. – **28**. – P. 436–445.
13. *Canfield V. A., Levenson R.* Domain swapping between Na,K- and H,K-ATPase identified regions that specify Na,K-ATPase activity // *Biochemistry.* – 1998. – **37**, No 20. – P. 7509–7516.

Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка

Надійшло до редакції 04.12.2009

S. V. Yablonska, V. P. Lozovy, O. M. Filinska, V. K. Rybalchenko

The influence of plant growth regulators ivin and poteitin on activity of membrane-bound enzymes of rat liver cells

Plant growth regulators, ivin and poteitin, depress the Na⁺,K⁺-ATPase activity of the plasma membranes of rat liver cells in concentrations of 10⁻⁹ and 10⁻⁴ mole/L. Parabolic concentration dependence of ATPase activity have been noted after the treatment with plant growth regulators ivin and poteitin in vitro. Ecto-ATPase and 5'-nucleotidase activities are not sensitive to in vitro influence of ivin and poteitin. Mg²⁺,Ca²⁺-ATPase activity shows insignificant disturbances.